

ПРИМАЧОК ЛЮДМИЛА ЛЕОНТІЙВНА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри суспільних дисциплін
навчально-наукового інституту економіки та менеджменту
Національного університету водного господарства
та природокористування, м. Рівне*

**ФУНКЦІЇ МЕНТАРЕФЛЕКСІЇ ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

В статті запропоновано поняття саногенної рефлексії. Зазначено, що саногенна рефлексія як метастан, «накладаючись» на будь-який інший психічний стан, породжує нову якість – усвідомлення, прийняття суб'єктом своїх власних станів як особистісно значущих. Проте наголошено, що можливим є й інший випадок, коли предметом відрефлексування можуть бути самі по собі рефлексивні процеси особистості; в цьому випадку прийнято говорити, зокрема, про існування процесу відрефлексування над рефлексією, про «відрефлексування» саме по собі, «метарефлексію». Показовим, однак, є те, що при цьому у індивіда не виникає якісно нового стану: суб'єкт знаходиться у тому стані відрефлексування, хоча він і є більш складним у кількісних вимірах, більш витонченим, глибоким процесом.

Підкреслено, що саме в силу цього саногенна рефлексія може наповнюватися різним змістом, «реалізовуватися» практично на будь-якому психічному матеріалі. Якщо відрефлексуванню (усвідомленню) «підлягають», як правило, й інші психічні стани, то досить часто саногенна рефлексія постає як метарефлексія.

Визначено, що процес формування професійної рефлексії у фахівця з фізичної реабілітації передбачає: здійснення професійного самовизначення; організацію ефективної професійної діяльності; створення рефлексивного середовища, що максимальною мірою фасилітуватиме становлення саногенної рефлексії фахівця.

Зазначено, що професійна рефлексія є необхідним компонентом психограми багатьох професій, міжособистісних стосунків, які відносяться до професійної сфери і спільної узгодженої діяльності в її межах. При цьому рефлексія моделює «Я-концепцію» професіонала, сприяючи, з одного боку, динамічності її змісту, а, з іншого, – підтримці її стабільності. У структурі професійної діяльності метарефлексія набуває системоутворювального характеру, стаючи особистісною основою високого професіоналізму фахівця на рівні професійної майстерності.

Запропоновано структуру професійної рефлексії фахівця з фізичної реабілітації, яка вміщує особистісну рефлексію, інтелектуальну рефлексію та метарефлексію. Виходячи із структурних складових метарефлексії, виділено її функції: функція компенсації, фасилітативна функція, функція інверсії, трансформаційна функція, розкрито їхній зміст.

Ключові слова: професійна рефлексія, метарефлексія, саногенна рефлексія, особистісна рефлексія, інтелектуальна рефлексія, функція компенсації, фасилітативна функція, функція інверсії, трансформаційна функція.

Постановка проблеми. Про здатність до відрефлексування професійної діяльності можна говорити лише в тому випадку, коли людина завжди виявляє прагнення до відрефлексування діяльності у будь-якій професійній ситуації. Проте, якщо одні завдання фахівець розв'язує із відрефлексуванням діяльності, а інші – ні, при чому не вона вирішує, коли вона має відрефлексувати діяльність, а коли бути спонтанною, то можна говорити лише про сформованість операцій рефлексії. Але самі по собі операції рефлексії ще не свідчать про сформованість рефлексивної здатності. Людина, яка немає добре сформовану здатність до рефлексії, зможе розв'язувати найрізноманітніші завдання, які потребують актуалізації механізмів рефлексії, коли фахівець навіть зовсім випадково потрапив до ситуації, що вимагає її відрефлексування. Людина, що виявляє здатність до відрефлексування діяльності, може побудувати потрібні їй ситуації самою, без сторонньої допомоги. Останнє має пряме відношення до ситуації професійної діяльності. Так, здатність до визначальної рефлексії сприяє формуванню у реабілітологів загального уявлення щодо власної професії, щодо змісту і структури професійної діяльності тощо. Завдяки їй формується еталонний образ фахівця – професіонала, який поглиблює поінформованість особистості, свої знання щодо актуальних професійних проблем, завдань та задач. Тому проблема, яка піднімається в даній науковій статті, є вельми актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі виокремлюються декілька форм рефлексії. Зокрема, *порівняльна рефлексія* забезпечує реабілітолога знаннями та уявленнями щодо ступеню своєї відповідності професійним еталонам завдяки порівнянню себе з іншими фахівцями шляхом самосприйняття і самоспостереження. Створення оцінної шкали, в термінах якої фахівець отримує можливість порівнювати себе з іншими, визначаючи свій статус «Я – реабілітолог», і є механізмом функціонування порівняльної рефлексії.

За ставлення реабілітолога до самого себе як ставлення: «Я знаю, я вмю – Я не знаю, Я не вмю», – відповідає *визначальна рефлексія*. З огляду на останню фахівець усвідомлює межі своїх можливостей, отримує знання щодо своїх сильних і слабких сторін, щодо ймовірних зон успіху та невдач, шляхи самовдосконалення. Відбувається самовизначення реабілітолога в професійній діяльності як пристосування, як суб'єкта, який опановує в тій чи іншій мірі різними професійними технологіями. За умов актуалізації визначальної рефлексії відбувається процес самотворення себе як суб'єкта професійної діяльності через співвіднесення власне своїх можливостей, свого індивідуального досвіду, своєї компетентності з вимогами професійної діяльності. Так, відбувається оцінювання своєї результативності, ступеню професійної готовності з позиції «Я у сфері професійної діяльності».

Всі форми рефлексії найчастіше здійснюються і експлікуються у реабілітологів у формі рефлексивних дій, які мають суто ситуативний характер. Останнє можна пояснити наступним чином.

По-перше, кожна зріла особистість, кожен фахівець формує свій феноменальний шар свідомості, який раціоналізується оточуючими з більшим або меншим успіхом. По-друге, становлення кожної нової форми рефлексії хоча й призводить до розширення свідомості, але її «енергії» ніби як не вистачає для перетворення цього акту розширення в безперервний процес. З часом рефлексія виявляється актуалізатором відповідного феноменалістичного шару, який поглинає свідомість фахівця як єдине ціле, робить її сплющеною, некритичною щодо своїх структур і особистісних утворень. Наприклад, за умов *нульової рефлексії* ми маємо так звану «наївну» свідомість, поглинуту буттям; у випадку *визначальної рефлексії* йдеться про поглинання чуттєво-практичних утворень (звичок, настановлень, напрямків); *порівняльна рефлексія* створює передумови для поглинання очевидностями (за типом $2 \times 2 = 4$); *трансцендентна рефлексія*, в свою чергу, може актуалізувати поглинання особистістю так звану «новоєвропейською раціональністю» [3].

В результаті можливими є випадки, коли реабілітолог, оволодівши нормативно-схвалювальною діяльністю, може взагалі припинити свій особистісний розвиток. У нього виникає почуття самодостатності і, внаслідок цього, – його професійну компетентність ніби як «консервується» на певному рівні сформованості. Або, по-іншому, – настає стагнація.

Попередження щодо виникнення стагнації на будь-якому професійному рівні розвитку фахівця є можливим лише за умов сформованості у нього *синтезуючої рефлексії*. Рефлексії, яка, одночасно, містить в своєму змістові не тільки мету, засіб, результат, реально розведени у зовнішній предметній діяльності, але й вибудовує у часовій перспективі взаємостосунки між власними «Я» та «не-Я», виходячи за межі свого ідеального і «професійного Я». Останнє є особливо важливим для професійного становлення реабілітолога, оскільки усвідомлення фахівцем розвитку своїх особистісних якостей у часовій перспективі є усвідомленням свого становлення, свого професійного зростання, і, в той же час, є стимулом для подальшого самовдосконалення. Крім того, до парадигми «ідеального Я» в трансформованому вигляді входить ціннісно-мотиваційна сфера особистості, і саме елемент професійного самоусвідомлення фахівця є особистісним стимулом саморозвитку, самовдосконалення у власній професійній діяльності. Таким чином, відбувається переміщення смислового центру діяльності на самого себе, і суб'єкт набуває форми парадигмальної «діяльності». Лише за допомогою синтезуючої рефлексії здійснюється персоналізація фахівця з фізичної реабілітації в професійній діяльності, базову характеристику якої створює надситуативна активність.

Проте, останнє твердження не виключає значення інших форм рефлексії для професійного становлення реабілітолога за умов відсутності хоча би однієї з них постає неможливим стереоскопічне бачення власної професійної діяльності і, як наслідок, її опанування і реалізація будуть частковими. Крім того, від характеру поєднання різних форм рефлексії і ступеню розвитку кожної із них в цьому синтезі залежить також й індивідуальний стиль професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації.

Ідея В.І.Слободчикова [6, с. 118–121] щодо відповідності конкретної форми рефлексії певному етапу становлення суб'єктності може, на нашу думку, стосуватися також і процесу професійного становлення реабілітолога, оскільки становлення суб'єкта професійної діяльності є конкретним випадком загального процесу розвитку суб'єктності особистості. Тому несформованість або недорозвинення однієї форми рефлексії суттєво стримує формування наступної, позначається на якості професійного становлення фахівця, визначаючи його низький рівень. Здатність до синтезуючої рефлексії також не може з'являтися безпосередньо, оминаючи попередні її форми.

Отже, розвиток здатності реабілітолога до відрефлексування діяльності відбувається протягом всієї професійної діяльності фахівця, і це, як правило, не є спонтанним процесом. Тому професійне становлення в діяльності може бути як тривалим, так і мало продуктивним. В сучасних наукових працях [4, с. 114–116] неодноразово піднімається проблема цілеспрямованого формування у реабілітологів здатності до найвищих форм рефлексії. Тому дану проблему слід обов'язково розв'язати в нашому дослідженні, адже поза її вирішення неможливо досягнути високий рівень професійного становлення фахівця.

Також слід взяти до уваги останні публікації Ю.М.Швалба [8, с. 314–331], в яких стверджується, що соціальне благополуччя в зрілому віці великою мірою залежить від образу життя, проте життєву стратегію «готовність до змін заради відновлення життєвого благополуччя» якраз і визначає здатність до відрефлексування своєї діяльності [8, с. 318]. За умов актуалізації останнього аспекту категорія «соціальне благополуччя» буде експлікуватися в структурі акту життєвої комунікації завдяки «благополуччю», «вдячності», «турботі про іншого», «прийняттю» та «благодіянню» [8, с. 323].

Одним із шляхів цілеспрямованого формування у реабілітологів здатності до найвищих форм рефлексії як в теоретичному, так і в практичному планах є побудова цілісної концептуальної моделі професійного становлення реабілітолога, компетентності фахівця з фізичної реабілітації, вивчення якої дозволить виявити не тільки рівні цього становлення, але й умови її формування в системі вищої спеціальної освіти.

Отже, **завданнями** нашої статті є:

1. Сформулювати поняття саногенної рефлексії.

2. Уточнити зміст поняття професійної рефлексії фахівця з фізичної реабілітації як новоутворення особистості та запропонувати структуру професійної рефлексії даного спеціаліста.

3. Виділити та схарактеризувати функції метарефлексії фахівця з фізичної реабілітації.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. З огляду на професійну діяльність фахівця з фізичної реабілітації сформулюємо поняття саногенної рефлексії. **Саногенна рефлексія** як метастан, «накладаючись» на будь-який інший психічний стан, породжує нову якість – усвідомлення, прийняття суб'єктом своїх власних станів як особистісно значущих. Разом з тим, практично можливим є й інший випадок, коли предметом відрефлексування можуть бути самі по собі рефлексивні процеси особистості; в цьому випадку прийнято говорити, зокрема, про існування процесу відрефлексування над рефлексією, про «відрефлексування» саме по собі, «метарефлексію» і т.п. Показовим, однак, є те, що при цьому у індивіда не виникає якісно нового стану: суб'єкт знаходиться у тому стані відрефлексування, хоча він і є більш складним у кількісних вимірах, більш витонченим, глибоким процесом. Відрефлексування по відношенню до усіх інших станів актуалізує зовсім нову якість – якість усвідомлення цих станів, що, в свою чергу, породжує суб'єктність як таку (тобто безпосередню даність своїх власних станів і психіки в цілому для усвідомлення самого суб'єкта). Однак, відрефлексування стану рефлексії не породжує, знову ж таки, будь-якої принципово нової якості, а лише свідчить щодо ускладнення самого стану саногенної рефлексії як метастану. Все це є цілком зрозумілим і можна пояснити таким чином: відрефлексування як стан (точніше – як метастан) – це найвищий з можливих і доступних суб'єктові рівнів інтеграції психічного змісту. Об'єктивно притаманні психіці когніції та метакогніції зумовлюють той факт, що найвищим рівнем функціонування психіки є рівень відрефлексування психічного змісту. Саногенна рефлексія як психічний стан забезпечує достатній рівень інтегрованості всіх компонентів психічного і, зокрема, покладено в основу суб'єктивного відчуття гармонійності психіки особистості.

Ще однією характеристикою щодо опису психічних станів, є, як відомо, їх інтенсивні й динамічні особливості. В цьому плані відрефлексування як психічний стан також характеризується певними характеристиками. З одного боку, відрефлексування діяльності може бути елементарним, ситуативним, супроводжуватися рефлексивними операціями самоконтролю за поведінкою особистості. З іншого боку, саногенна рефлексія може характеризуватися відстороненістю від середовища і самозаглибленістю, що межує з медитативними станами.

Важливою і досить специфічною особливістю саногенної рефлексії як психічного стану є, на наш погляд, неабияка ступінь її динамічності, лабільності. Даний стан є найменшою мірою інерційним і най-

більшою мірою «рухомим» серед всіх інших психічних станів. У зв'язку з цим, саногенна рефлексія як психічний стан, характеризується великою мірою інтегративністю, а значить – складністю, мала була б мати не мінімальну, а максимальну ступінь інерційності, чого, однак, не підтверджують проведені нами спостереження (в пілотному дослідженні брали участь 123 студентів факультетів здоров'я та фізичної терапії Рівненського державного гуманітарного університету та Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне), а також Національного технічного університету водного господарства та природокористування м. Рівного). Такі результати пояснюються, передусім, тим, що суб'єкт досить легко може формулювати і розв'язувати ті чи інші завдання на усвідомлення, що є рівносильним ініціації відрефлексування як психічного стану. Настільки ж очевидною є і здатність індивіда до інгібіції і блокади саногенної рефлексії.

І, нарешті, досить значущою і специфічною особливістю саногенної рефлексії як психічного стану є ще одна закономірність організації даного феномену. Як ми вже зазначали, відрефлексування і як стан, і як метастан, не має свого власного сталого змісту. Саме в силу цього саногенна рефлексія може наповнюватися різним змістом, «реалізовуватися» практично на будь-якому психічному матеріалі. Якщо відрефлексуванню (усвідомленню) «підлягають», як правило, й інші психічні стани, то досить часто саногенна рефлексія постає як метарефлексія. Разом тим, настільки ж природним є те, що для саногенної рефлексії є доступними психічні процеси й психічні властивості. Факти цілковито усвідомлюваної регуляції психічних процесів та їх рефлексивного контролю, а також рефлексивного управління становлення індивідуальних якостей є широко відомими і добре вивченими [7]. У зв'язку з цим, саногенна рефлексія як стан постає, за своєю суттю, свого роду універсальним регулятором, адекватним для всіх структурних компонентів психіки особистості.

Отже, категорія професійної рефлексії є своєрідною поєднувальною, синтезувальною ланкою між традиційною – або «класичною» понятійною системою психології та системою дефініцій в парадигмі метакогнітивізму щодо категорії «психічних станів». Разом з тим, не можна не помічати і того також досить показового факту, що категорія професійної рефлексії виконує аналогічну роль і стосовно категорії «психічні властивості», і щодо інтерпретації її загальнопсихологічного змісту з позицій метакогнітивізму. Все це виявляється можливим завдяки саме тому, що саме категорія професійної рефлексії є своєрідним еквівалентом для позначення всієї сукупності метакогнітивного досвіду особистості.

Так, ми будемо вважати **професійну рефлексію** певним новоутворенням особистості. Тоді саногенна рефлексія є психічною властивістю, особливою якісною характеристикою суб'єкта і його психіки.

Здатність до відрефлексування є індивідуальною характеристикою індивіда, унікальною для даної конкретної людини. Саме ця якість виокремлює кожну особистість серед всіх інших людей, актуалізує на специфіці і винятковості людської психіки. Причому, «ступінь унікальності» даної якості є досить високою, проте відмінності від інших – «суб'єктних якостей» – призводять до того, що з точки зору традиційних підходів до психічних властивостей дану якість взагалі не можна розглядати. Отже, рефлексивність тлумачиться нами як властивість, якість, яка існує поза належного і вельми конструктивного реального зв'язку з конкретними властивостями, здібностями, індивідуальними якостями.

Отже, під професійною рефлексією фахівця з фізичної реабілітації ми розуміємо сукупність психофізичних, психічних та особистісних змін, які відбуваються в процесі опанування суб'єктом і тривалого виконання певного виду професійної діяльності, що забезпечує якісно новий, більш ефективний рівень розв'язання складних професійних завдань та задач, в тому числі – і в умовах когнітивного дисонансу.

Процес формування професійної рефлексії у фахівця з фізичної реабілітації передбачає: здійснення професійного самовизначення; організацію ефективної професійної діяльності; створення рефлексивного середовища, що максимальною мірою фасилітуватиме становлення саногенної рефлексії фахівця.

Так, професійна рефлексія є необхідним компонентом психограми багатьох професій, міжособистісних стосунків, які відносяться до професійної сфери і спільної узгодженої діяльності в її межах. При цьому рефлексія моделює “Я-концепцію” професіонала, сприяючи, з одного боку, динамічності її змісту, а, з іншого, – підтримці її стабільності. У структурі професійної діяльності метарефлексія набуває системоутворювального характеру, стаючи особистісною основою високого професіоналізму фахівця на рівні професійної майстерності.

Структуру професійної рефлексії фахівця з фізичної реабілітації зображено на рис. 1.

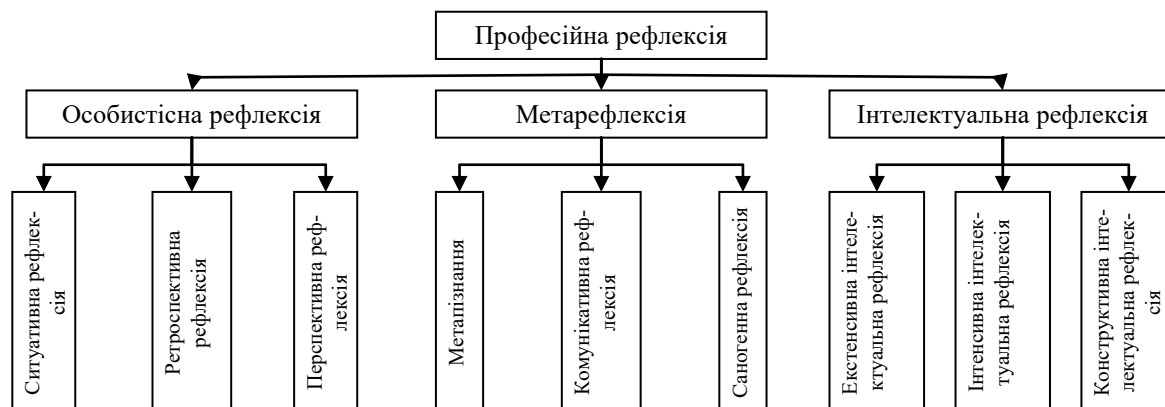

Рис. 1. Структура професійної рефлексії фізичного реабілітолога

Виходячи із структурних складових *метарефлексії*, нами було запропоновано її *функції*.

Послаблення ступеню актуалізації та прояву здатності особистості до відрефлексування власної діяльності – свого роду інгібіція тих інших закономірностей, залежностей. Наприклад, подібний до механізму відрефлексування діяльності є широко відомий феномен психічної компенсації. Прикладом «пом'якшуючого» впливу здатності до відрефлексування на прояв негативних особистісних рис людини і на недостатній рівень розвитку певних конкретних здібностей. Зокрема, слід наголосити на позитивній ролі рефлексії у виборі і фіксації суб'єктом таких загальноуправлінських стилів, які найбільш адекватно відповідають його особистісному симптомокомплексу. Разом з тим, інгібуючий вплив рефлексії не завжди, звісно, є позитивним. Зокрема, добре відомим є факт, що здатність до відрефлексування діяльності може негативно впливати, наприклад, на прояв інтелектуальних здібностей в діяльності, особливо – управлінської. В цьому випадку здатність до відрефлексування особистістю власної діяльності буде гальмувати ефективну інтелектуальну активність і є, тим самим, негативним чинником. Отже, однією із функцій метарефлексії є **функція компенсації**.

Також здатність до відрефлексування діяльності може поставати чинником посилення – гіпертрофії закономірностей, бути їхнім своєрідним «каталізатором». Відомо, наприклад, що ефективність виконання суб'єктом індивідуальної діяльності має значущий негативний зв'язок із нейротизмом особистості. Цей зв'язок, разом з тим, не є прямим, а більшою мірою – опосередкованим; відрефлексування діяльності, таким чином, не обмежується лише багатьма іншими «проміжними змінними», які або фасилітують, або пригнічують її. Одним із факторів власне фасилітативного впливу, що підсилює негативний вплив нейротизма на ефективність індивідуальної (в тому числі – і виконавчої) діяльності і є рефлексивність [5]. У дослідженнях А.В.Карпова [1, с. 184–187] було доведено, що ступінь негативного впливу нейротизма на різні показники діяльності залежить від здатності особистості до відрефлексування діяльності. Люди з високим рівнем здатності до відрефлексування діяльності характеризуються більшою мірою негативним впливом нейротизма на ефективність виконання професійної діяльності. Також цікавими є емпіричні дослідження щодо впливу здатності особистості до відрефлексування діяльності та рівня сформованості інтелекту суб'єкта. Доведено, що фактор рефлексивності фасилітує позитивний вплив інтелекту на виконання учасниками спільної пізнавальної діяльності. Також вченими [2] стверджується, що у тих випадках, коли два розглянутих типи трансформацій (інгібуючий і фасилітативний) виражені найбільшою мірою, то в свідомості особистості можуть виникати нові типи змін. Одним з них є повна блокада дії тих чи інших закономірностей, що приз-

водить до редукації даних психічних властивостей, в тому числі – здатності індивіда до відрефлексування власної діяльності. Отже, другою функцією метарефлексії є **фасилітативна функція**.

Іншою функцією метарефлексії є **функція інверсії**, тобто набуття закономірностями і (або) феноменами здатностей, зворотних по відношенню щодо того, в якому вигляді вони були спочатку встановлені і традиційно інтерпретуються. Це – один з найбільш показових і свого роду «ексклюзивних» типів трансформаційної функції рефлексивних процесів. Він, фактично, свідчить про те, що під їхнім впливом ті чи інші закономірності і феномени можуть досить радикально змінювати форму свого існування і поставати вже не тільки в своїй прямій, але і в зворотній формі. При цьому, феноменологічні прояви зазначеної функції є досить різноманітними.

Іншою функцією метарефлексії є **трансформаційна**. У своєму ситуативному прояві ця функція видозмінює характер дії багатьох інших закономірностей і феноменів. Її наявність – це, одночасно, і своєрідний «відхід від суворої об'єктивності» в дії психічних закономірностей, і підвищення рівню суб'єктності щодо регуляції індивідом своєї діяльності, поведінки, спілкування. Існування даної функції визначає наявність деякого «поля суб'єктності», що, в свою чергу, свідчить про розгортання закономірностей регуляції діяльності і поведінки, можливість здійснення суб'єктного впливу на них тощо.

Висновки. Таким чином, ураховуючи здійснений теоретичний аналіз, можемо зробити два основних висновки. По-перше, рефлексивність як психічна властивість і як індивідуальна якість має реально, а не декларативно розглядатися і вивчатися саме як властивість, як індивідуальна якість суб'єкта, тобто у відповідній до цих наукових понять суб'єктно зорієнтованій царині. В процесуальному аспекті відрефлексування діяльності – це процес іншого, більш високого рівня інтеграції щодо всіх інших – відомих на сьогодні процесів. Так, саногенна рефлексія як властивість постає в якості характеристики більш високого рівня інтегрованості, структурованості, системності. Якщо згадати добре відому в психології «метафору піраміди властивостей», можна стверджувати, що рефлексивність і є її «верхньою точкою»; це – «фокус», в якому інтегруються всі інші властивості і якості, які й існують завдяки саме їхній чіткій інтегрованості.

Здійснення наукового аналізу теоретичного матеріалу з рефлексії в цілому та феномену відрефлексування діяльності зокрема дозволяє зробити наступні висновки. Параметр відрефлексування діяльності в цілому є не просто «дуже важливим» в плані забезпечення професійної діяльності та поведінки особистості, а часто є базовим і досить специфічним. Саме він надає складності, багатогранності, суперечливості і, в кінцевому підсумку, – унікальності того, що зазвичай позначається поняттям «усвідомлена, довільна регуляція професійної діяльності». Отже, виходячи із значущості унікальності відрефлексування особис-

тістю професійної діяльності, можна було б очікувати й аналогічного – комплексного його прояву в системі закономірностей психологічних феноменів організації діяльності, поведінки, структури особистості тощо. Цього, однак, не спостерігається, а сучасна психологія вміщує непропорційно малий об'єм конкретних закономірностей, зумовлених параметром рефлексивності, які пов'язують його з іншими характеристиками професійної діяльності, поведінки, особистості.

Список використаних джерел

1. Карпов А.В. Рефлексия в структуре психических процессов [Текст] / Анатолий Викторович Карпов // Ежегодник Российского психологического общества. – СПб. : СПбГУ., 2003. – Т. 4. – С. 184–187.
2. Коқун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : [монографія] / Олег Матвійович Коқун. – К. : Міленіум, 2004. – 265 с.
3. Лосев А.Ф. Словарь античной философии / Алексей Фёдорович Лосев. – М. : Мир идей, АО АКРОН, 1995. – 232 с.
4. Михальчук Н.О., Носков В.І., Поташнюк Р.З. Психологічні особливості релаксації людей з депресивним станом. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: Зб. наук. праць Міжнародного університету “РЕГТ” імені академіка Степана Дем’янчука. – Рівне, 2003. – Вип. 4. – Ч. 1. – С. 114–116.
5. Оллпорт Г.В. Личность в психологии: Теории личности [Текст] / Гордон В. Оллпорт. – М ; СПб. : КСП : ЮВЕНТА, 1998. – 345 с.
6. Слободчиков В.И. Индивидуальное сознание и рефлексия // Рефлексия в науке и обучении / В.И.Слободчиков. – Новосибирск, 1984. – С. 118–121.
7. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Тетяна Михайлівна Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 373 с.
8. Швалб Ю.М. Психологічні засади соціального благополуччя особистості в зрілому віці. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – 2019. – Том VII: Екологічна психологія. – Вип. 47. – С. 314–331.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Karpov A.V. Refleksiya v strukture psixicheskix processov [Tekst] / Anatolij Viktorovich Karpov // Ezhegodnik Rossijskogo psixologicheskogo obshhestva. – SPb. : SPbGU., 2003. – Т. 4. – S. 184–187.
2. Kokun O.M. Optymizatsiia adaptatsiinykh mozhlyvostei liudyny: psykhofiziologichnyi aspekt zabezpechennia diialnosti : [monohrafiia] / Oleh Matviiovych Kokun. – K. : Milenium, 2004. – 265 с.
3. Losev A.F. Slovar' antichnoj filosofii / Aleksej Fyodorovich Losev. – M. : Mir idej, AO AKRON, 1995. – 232 s.
4. Mykhalchuk N.O., Noskov V.I., Potashniuk R.Z. Psykholohichni osoblyvosti relaksatsii liudei z depresyvnym stanom. Psykholoho-pedahohichni osnovy humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ: Zb. nauk. prats Mizhnarodnoho universytetu “REHI” imeni akademika Stepana Demianchuka. – Rivne, 2003. – Vyp. 4. – Ch. 1. – S. 114–116.
5. Ollport G.V. Lichnost' v psixologii: Teorii lichnosti [Tekst] / Gordon V. Ollport. – M ; SPb. : KSP : YuVENTA, 1998. – 345 s.
6. Slobodchikov V.I. Individual'noe soznanie i refleksiya // Refleksiya v nauke i obuchenii / V.I.Slobodchikov. – Novosibirsk, 1984. – S. 118–121.

7. Tytarenko T.M. Zhyttievyi svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti / Tetiana Mykhailivna Tytarenko. – K. : Lybid, 2003. – 373 s.
8. Shvalb Yu.M. Psykholohichni zasady sotsialnoho blahopoluchchia osobystosti v zrilomu vitsi. Aktualni problemy psykholohii: zb. nauk. prats In-tu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. – 2019. – Tom VII: Ekolohichna psykholohiia. – Vyp. 47. – S. 314–331.

Prymachok L.L.

FUNCTIONS OF METAREFLECTION OF A SPECIALIST IN A FIELD OF PHYSICAL REHABILITATION

The article deals with the concept of sanogenic reflection. It was stated that sanogenic reflection as metastan, “superimposed” on any other mental state, gave rising to a new quality – awareness, acceptance by the subject of the person’s own states as personally significant. However, it was emphasized that there might be another case where the reflective processes of the individual were the subject of reflection; in this case we could speak about the existence of a process of reflection over reflection, of reflection in itself, or about metareflection. What is significant, however, that the individual does not have a qualitatively new state: the subject is in that state of reflection, although it is more complex in quantitative sense, a more sophisticated, deeper process.

It was emphasized that due to this, sanogenic reflection could be filled with different content, “realized” on almost any psychic material. If other mental states are “subjects” to reflection (awareness), then very often sanogenic reflection appears as metareflection.

It was determined that the process of forming a professional reflection of a specialist in a field of physical rehabilitation involved: the exercises of professional self-determination; the organization of effective professional activity; the creation of a reflective environment that would maximally facilitate the formation of a sanogenic reflection of a specialist.

It was noted that professional reflection was a necessary component of the psychogram of many professions, interpersonal relationships which related to the professional sphere and jointed concerted activities within its measures. At the same time, the reflection simulates “Self-concept” of the professional, contributing, on the one hand, to the dynamic of its content, and, on the other one, to maintain its stability. In the structure of the professional activity, metareflection acquires a system-forming character, becoming the personal basis of a high professionalism of a specialist at the level of obtaining professional skills by him.

The structure of the professional reflection of a specialist in a field of physical rehabilitation was proposed, which contained personal reflection, intellectual reflection and metareflection. Based on the structural components of metareflection, its functions were distinguished: a function of compensation, a function of facilitation, a function of inversion, a transformational function. The content of these functions was disclosed.

Keywords: *professional reflection, metareflection, sanogenic reflection, personal reflection, intellectual reflection, a function of compensation, a function of facilitation, a function of inversion, a transformational function.*

Примачок Л.Л.**ФУНКЦИИ МЕТАРЕФЛЕКСИИ СПЕЦИАЛИСТА ПО ФИЗИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ**

В статье предложено понятие саногенной рефлексии. Отмечено, что саногенную рефлексия следует рассматривать как метастан, который, «накладываясь» на любое другое психическое состояние, порождает новое качество – осознание, принятие субъектом своих собственных состояний как лично значимых. При этом отмечено, что возможным является и другой случай, когда предметом отрефлексирования могут быть сами по себе рефлексивные процессы личности; в этом случае принято говорить, в частности, о существовании процесса «отрефлексирования над рефлексией» или про «отрефлексирование» само по себе, или «метарефлексию». Показательным, однако, является то, что при этом у индивида не возникает качественно новое состояние: субъект находится в состоянии отрефлексирования, которое является более сложным в количественных измерениях, более изящным, глубоким процессом.

Подчёркнуто, что именно в силу этого саногенная рефлексия может «наполняться» разным содержанием, «реализовываться» практически на любом психическом материале. Если отрефлексированию (осознанию) подвержены, как правило, и другие психические состояния, то достаточно часто саногенная рефлексия выступает как метарефлексия.

Определено, что процесс формирования профессиональной рефлексии у специалиста по физической реабилитации предусматривает: осуществление профессионального самоопределения; организацию эффективной профессиональной деятельности; создание рефлексивной среды, которая в максимальной степени фасилитирует становление саногенной рефлексии специалиста.

Отмечено, что профессиональная рефлексия является необходимым компонентом психогаммы многих профессий, межличностных отношений, которые относятся к профессиональной сфере и совместной согласованной деятельности в её парадигме. При этом рефлексия моделирует «Я-концепцию» профессионала, способствуя, с одной стороны, динамичности её содержания, а, с другой, – поддержке её стабильности. В структуре профессиональной деятельности метарефлексия приобретает системообразующий характер, становясь личностной основой высокого профессионализма специалиста на уровне профессионального мастерства.

В статье было предложено структуру профессиональной рефлексии специалиста по физической реабилитации, которая включает личностную рефлексия, интеллектуальную рефлексия и метарефлексия. Исходя из структурных составляющих метарефлексии, выделены её функции: функция компенсации, фасилитативная функция, функция инверсии, трансформационная функция, раскрыто их содержание.

Ключевые слова: профессиональная рефлексия, метарефлексия, саногенная рефлексия, личностная рефлексия, интеллектуальная рефлексия, функция компенсации, фасилитативная функция, функция инверсии, трансформационная функция.